

וולטר צדק מצלם מלמעלה ליר אגם החולה

וולטר צדק — תיק עבודות

ברלין — כיכר מגן דוד: וולטר צדק והמבט מלמעלה

מאיר ויגודר

הולך רגל שיעצור בצומת העמוס של הרחובות המלך ג'ורג', אלנבי ושינקין לא יתקשה להבחין בבניין המשופץ שבכניסה לשוק הכרמל; שם, בקומה השנייה, נמצאו המשרד ומעבדת הצילום של וולטר צדק. מכאן מלמעלה צילם צדק מראות רבים ברחובות שלמטה, ואפשר לנו להציץ אל כיכר מגן דוד הסואנת בשנות השלושים. צדק כנראה לא ידע שהתצלום הראשון שצולם אי פעם, בידי ז'וסף יספור ניפס (Joseph Nicéphore Niepce), היה מראָה הנשקף מחלון, וכי תצלום החוץ הראשון ברחוב, שצילם לוֹאִי ז'ק דגר (Louis Jacques Mdaguerre) ב־1893, נעשה באמצעות הנחת המצלמה במרפסת גבוהה כשהיא צופה

מטה אל עבר Boulevard Du Temple בפריס. באחת התמונות, שבה נראה קהל מפגינים הצועדים במורד רחוב שינקין בשנת 1939, צדק כולל בצילום את תריסי החלון ויוצר מעין מסגרת. מסגרת שהיא סף ומחסום באמצעותם שומר המהגר על מרחק-מה מן המקום החדש שאימץ לו בעודו מבקש להישאר בקשר קרוב עם התרבות שעזב.

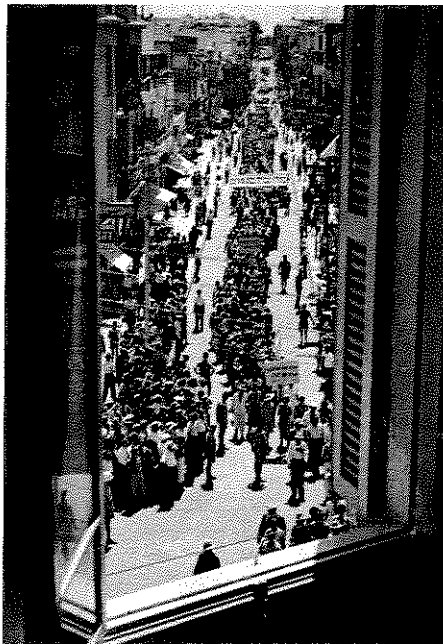
וולטר צדק נולד בברלין, למשפחה יהודית סוציאליסטית, ב־26 במארס 1900. הוא עבד כעורך כתבות ב־*Berliner Tageblatt*, אחד העיתונים הפרוגרסיביים רבי ההשפעה ביותר בברלין. לאחר עליית היטלר נאסר ונכלא למשך חודש בכלא שפנדאו. במארס 1933, כששוחרר, נמלט דרך הגבול עם הולנד, ולבסוף הגיע לפלסטינה. מעולם לא למד צילום, אך כמו מהגרים רבים שנאלצו לייצר קריירה חדשה, הפך לצלם עיתונות עצמאי ועסק בכך בשנים 1934–1948. את מקור הכנסתו העיקרי מצא תחילה בייבוא ספרים זרים ופתח חנות לספרים ישנים בשם "ביבליון", שבה החזיק עד 1973 בכיכר מגן דוד, שהיתה ידועה בפי ה"ייקים" בשם "פוטסדאם", כשמה של כיכר בברלין.

צדק נסע ברחבי פלסטינה כדי לתעד. הוא תיעד את המרד הערבי ואת יד הברזל שהפעילו הבריטים כדי לדכאו. הוא תיעד את ההפגנות והעצרות של ארגון ההגנה היהודי בתגובה לפרסום הספר הלבן (1939). הוא הצטרף לצלמי עיתונות אחרים בתיעוד הקמת חניתה והנציח את הגעת הספינה "פאריטה", שהביאה מהגרים לחופי תל-אביב ונלכדה בידי הבריטים. הוא תיעד גם את תגובות היישוב היהודי לחוק הקרקעות משנת 1940, שאסר על יהודים לקנות עוד קרקעות. רבות מתמונותיו התפרסמו בעיתונים זרים, ביניהם *The London Illustrated*.

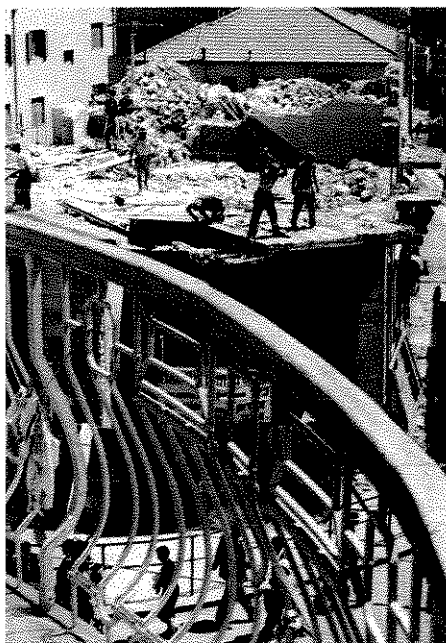
צדק צילם בשתי דרכים עיקריות: הוא היה מקיש על דלתותיהם של אנשים ועולה למרפסותיהם ולחלונותיהם כדי לצלם הפגנות וסצינות המוניות ממעל, או מרכיב את המצלמה על כידון אופניו כדי לצלם ברחוב לכשיזדמן לו. תמונתו של צדק, העומד על קצה גג נמוך כדי להשיג קומפוזיציה של מראה ממעל, דומה לתמונה שצילם של שוטר המביט מטה על רחוב בשוק הכרמל, אף הוא מגג. מה משמעות הצילום מלמעלה ומה מקורו? צדק הגיע לפלסטינה בזמן שבו עולים אינטלקטואלים אחרים מגרמניה הביאו עמם את היכרותם עם המגמות המודרניסטיות האחרונות וה-"Foto Culture", שהתפתחו בגרמניה במהירות מאז שנות העשרים. צדק היה מודע לחשיבותו הגוברת של הצילום העיתונאי – זה הדבר שהביא את וולטר בנימין להעיר כי השינוי המשמעותי ביותר שעבר הצילום היה כאשר הוסט מערכו כמוצג עצמאי והפך למדיום המסתמך

על כתוביות. צילומיו מגבוה של צדק ניזונים מעליית תנועות "הצילום החדש" (new vision) ו"האובייקטיביות החדשה" (new objectivity) בגרמניה. זוויות הצילום המיוחדות שלו — מאלכסון ומגובה בינוני — דומות במיוחד למשחקים-הניסויים שערכו צלמי הבאהאוס בתצלומי האונגרד שלהם. הברית בין החידושים התעשייתיים, פרסום מוצרי הצריכה והמבנים הארכיטקטוניים החדשים הביאו צלמים לערוך ניסויים בעזרת המצלמה, המשוחררת מכוח הכבידה ומנקודת המבט האופקית. אולם אין ספק שהמבט מלמעלה, המהווה עמדת יתרון ברורה שקשורה לעוצמה, שליטה והיררכיה, מזמין פרשנויות תרבותיות רלוונטיות יותר למקום, למשל זו של המהגרים ה"ייקים" שהגיעו עם תרבותם ה"גבוהה" לפלסטינה וחשו עקורים מן המקום, אלא, שסביר להניח שלא היו מגיעים לעולם אלמלא עלה היטלר לשלטון. האם אפשר לקרוא למשל את המיקום/מיצוב של הצלם האירופי בארץ גם במונחים פוסט-קולוניאליים? האם ניתן לקרוא את המבט ממעל כמבטו של איש המערב הנאור המתבונן בילידים שמעליהם הוא מתנשא או שמהם הוא מתפעל ממרחק אקזוטי? הקרבה במרחק והמרחק בקרבה אפיינו לא רק את יכולת הצלם לצלם תקריבים של פרצופים בשווקים וכרחובות, ומאורעות פוליטיים בוטים להראות מלמעלה, אלא אפיינו את דמות המהגר אשר יצר סביבה תרבותית ששכפלה את גרמניה במזרח התיכון, או במקרה של צדק — את ברלין בכיכר מגן דוד.

תצלומיו של צדק הוצגו ב־1992 בגלריה שטייניץ בנחל צדק וגם בתערוכה בפרנקפורט. לאחרונה הופיעו תצלומים גם בשתי תערוכות רטרופספקטיביות על צילום; האחת — מסגרת זמן — 100 שנות צילום בא"י במוזיאון ישראל, והאחרת — צילום בפלסטין/א"י בשנות ה־30 וה־40, במוזיאון הרצליה. יותר מ־8,000 תמונות של וולטר צדק מצויות באוסף הפרטי של ארכיון רוט בהרצליה, שקיים זה 32 שנה. הארכיון מכיל אוסף של כרזות, גלויות ותצלומים בנושאים ישראלים ויהודיים ואלבומים משפחתיים. ברצוני להודות לאילן רוט על רשותו לפרסם את התמונה, ולהילה זהבי על עזרתה באיתור התמונות.

הפגנה ברחוב שינקין 1939. צילום מחלון משרדו של וולטר צדק

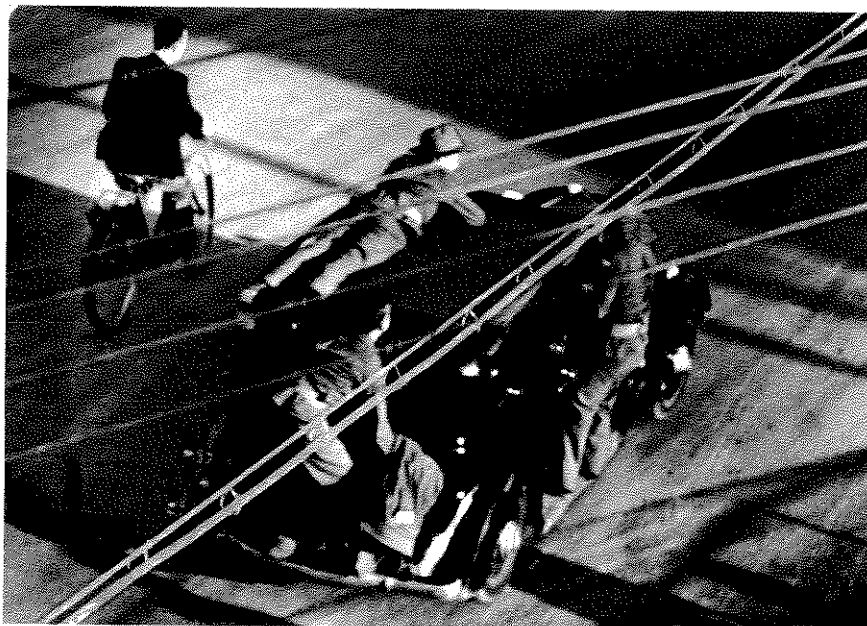
ממרפסת משרדו של וולטר צדק. אין תאריך

מצעד מחאה נגד הספר הלבן, 18 במאי 1939

כיכר דיזנגוף. אין תאריך

מחאות נגד חוקי הקרקע, מארס 1940

מחאות נגד חוקי הקרקע, מארס 1940

שוטר יהודי מפקח על רחוב הכרמל.
תל-אביב, אפריל 1936

חוף תל-אביב. אין תאריך

